

6. Волкова А.А. Психология и педагогика / А.А. Волкова, Л.В. Димитрова. – 2-е изд. Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 249 с.
7. Кацман Н.Л. Методика преподавания латинского языка / Н.Л. Кацман. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 256 с.
8. Комарова А.И. Язык для специальных целей: содержание понятия / Вест. МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 1998. – № 1. – С.70–82.
9. Крупченко А.К. Предмет профессиональной лингводидактики / Вест. МГУ. Сер. 19. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – 2006. – № 3. – С.134–144.
10. Купалова А.Ю. Задачи совершенствования системы методов обучения русскому языку: совершенствование методов обучения русскому языку. / А.Ю. Купалова. – М. : Просвещение, 1981. – С.5–13.
11. Лернер И.Я. Методы обучения: дидактика средней школы / И.Я. Лернер, М.Н. Скаткин / [ред. М.А.Данилова и М.И. Скаткина]. – М. : Просвещение, 1975. – С.146–184.
12. Ревак Н. Г., Сулим В. Т. Латинська мова (для неспеціальних факультетів) / Н. Г.Ревак, В.Т.Сулим. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 240 с.
13. Рогова Г.В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Г.В. Рогова, Ф.М. Рабинович, Т.Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
14. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку для делового общения: Учеб. пособие / О.Б. Тарнопольский, С.П. Кожушко. – К. : Ленвиг, 2004. – 192с.
15. Устемиров К. Профессиональная педагогика / К. Устемиров, Н.Р. Шаметов, И.Б. Васильев. – Алматы : ТОО «Акнур и Ке», 2005. – 432 с.
16. Шовковий В.М. Методичні основи застосування взаємозіставного методу в навчанні граматики класичних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 – «Теорія і методика навчання» / В.М. Шовковий. – К., 2004. – 23 с.
17. Щерба Л.В. Преподавание иностранных языков в средней школе: Общие вопросы методики. / Л.В. Щерба. – 2-е изд. – М. : Высш. шк., 1974. – 112 с.
18. Яковлева Е.Б. Язык для специальных целей: теория и практика; новейшие методы преподавания иностранных языков студентам неязыковых специальностей вузов / Е.Б. Яковлева; ред. С.Г. Тер-Минасовой. – М. : Изд-во МГУ, 1991. – С.5–14.

УДК 378.147:316.4.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Лазаренко В.І., к. соц. н., доцент

Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара

У статті автор презентує дослідження типу, стилю мислення та професійної спрямованості студентів – майбутніх фахівців соціальної сфери як професійно важливих якостей їх майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: професійна діяльність, професіоналізм, професійно важливі якості, тип мислення, стиль мислення, професійна спрямованість, мотивація навчальної діяльності, студенти, соціальна робота.

Лазаренко В.И. ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЫ / Днепропетровский национальный университет, Украина.

В статье автор презентует исследование типа, стиля мышления и профессиональной направленности студентов – будущих специалистов социальной сферы как профессионально важных качеств их будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная деятельность, профессионализм, профессионально важные качества, тип мышления, стиль мышления, профессиональная направленность, мотивация учебной деятельности, студенты, социальная работа.

Lazarenko V.I. FEATURES OF PROFESSIONAL THOUGHT OF FUTURE SPECIALISTS IN SOCIAL SPHERE / Dnepropetrovsk national university, Ukraine.

In the article the author examines a type, style of thought and professional orientation of students – future specialists of social sphere as professionally important qualities of their future professional activity.

Key words: professional activity, professionalism, professionally important qualities, type of thought, style of thought, professional orientation, motivation of educational activity, students, social work.

Одним із аспектів сучасного реформування вищої освіти є можливість одночасного подання документів для вступу абітурієнтів у різні вищі навчальні заклади на різні спеціальності. Така можливість має, на наш погляд, позитивні наслідки, які, напевно, виявляються в тому, що в абітурієнта збільшується вірогідність потрапити до вишу, стати студентом, навчатися та все ж таки отримати вищу освіту. Але очевидними є й негативні наслідки такої можливості, яка надається молодій людині, а саме постійно збільшується кількість молоді, яка потрапляє на спеціальності, до яких у неї немає ніякого інтересу і, відповідно, хисту, тобто психологічних передумов для оволодіння, а потім праці за цим фахом. Тим самим збільшуються як об'єктивні втрати (кошти на навчання як державні, так і власні), так і суб'єктивні (можливість і бажання реалізувати свій власний психологічний потенціал в отриманій професії). Наслідків цього може бути декілька, самим необтяжливим і небезпечним для всіх наслідком може бути те, що людина не буде працювати за спеціальністю, на отримання якої витратила час, кошти, зусилля. Більш неприємним та важким наслідком для всіх буде некваліфіковане виконання праці, і ще більш серйозним наслідком, який виникає із попереднього, може бути дискримінація даної професії та спеціальності в очах пересічних людей та суспільства в цілому, зниження довіри до фахівців даної сфери в цілому, а також розчарування в можливості отримати результативний ефект від праці фахівців в певній сфері.

Найбільшою сферою очікувань пересічних людей і суспільства в цілому в отриманні різних видів допомоги від кваліфікованих фахівців є соціальна сфера, де має місце найбільш очевидний і найшвидший ефект професійної праці спеціалістів, оскільки саме соціальна сфера розрахована на надання адресних послуг і безпосередню їх оцінку через оцінку виконання професійної роботи конкретними фахівцями (особами).

У соціальній сфері реалізують себе спеціалісти значної кількості професій, але нашу увагу привернули професії соціального педагога, соціального працівника, соціолога та їх професійна підготовка на сучасному етапі розвитку суспільства.

Психологічні аспекти професійної діяльності наразі достатньо досліджені К.М. Гуревичем, Є.А. Климовим, Ю.В. Котеловою, К.К. Платоновим, В.Д. Шадриковим і ін. Аспектами їх досліджень є прояв та розвиток психіки людини в професійній праці, відповідність процесу і результату праці, якостей окремої людини вимогам професії. Крім того, психологія праці розглядає профорієнтацію, профвідбір, охорону праці, професійне навчання і проектування розвитку спеціаліста, профадаптацію, профатестацію [2; 4; 7; 9; 10; 17].

Дослідженнями авторів у цьому напрямі вже встановлено, що будь-яка професійна діяльність має дві сторони: об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна сторона професійної діяльності – це склад трудової діяльності, який не залежить від конкретної людини, а передбачає саме предмет праці (з чим працює людина), професійні завдання, дії та операції, умови, результат. Разом з тим, всі ці складові в процесі професійної діяльності виконує конкретна людина. Тому кожна професійна діяльність має суб'єктивний компонент, а саме психологічні характеристики, які необхідні кожній конкретній людині для оволодіння та ефективного виконання професійної діяльності. Це ряд професійно важливих якостей, таких як спрямованість особистості, мотиви і цілі включення людини до певного виду діяльності, потреба у творчості в процесі праці, професійні домагання, задоволеність працею, а також професійна свідомість, професійний тип мислення. Ці психологічні якості є як передумовою професійної праці, так і її продуктом (результатом), а також вони можуть змінюватися, шліфуватися в процесі виконання певної роботи [10; 11; 14].

Одним із напрямків психологічної науки є акмеологія, в розвиток якої вагомий внесок внесли О.М. Рибніков, Б.Г. Ананьєв, Н.В. Кузьміна, А.А. Деркач та ін. Акмеологія досліджує найбільш творчі періоди життя людини – етапи зрілості, які супроводжуються реалізацією найвищої ефективності професійної діяльності, професіоналізм як такий, професіоналізм зрілої особистості, закономірності психічного розвитку людини в період її розквіту (акме), процес сходження до професіоналізму [1; 14].

Психологія професіоналізму знаходить свою сферу застосування саме на перетині психології праці та акмеології. В розробку психологічних аспектів професіоналізму найбільш вагомий внесок здійснила А.К. Маркова [14].

І нас цікавить саме така підготовка студентів – майбутніх фахівців, зокрема соціальної сфери, яка б відповідала високому рівні професіоналізму у виконанні ними їх майбутніх професійних функцій.

Коли ведеться про професійне виконання праці, то вживаються такі поняття як «нормативний професіоналізм» як сукупність особистісних характеристик людини, які необхідні для успішного виконання праці, а також «реальний професіоналізм» як певний набір психологічних якостей конкретної людини, її внутрішній стан і здатність без напруження та додаткових спонукань виконувати професійну роботу [14].

А.К. Маркова розглядає професіоналізм як складне явище, яке охоплює дві її складові: стан *мотиваційної сфери* професійної діяльності людини (які мотиви спонукають людину, який сенс має її професійне життя, які цілі вона особисто намагається досягти, наскільки задоволена результатами власної праці) і стан *операційної сфери* професійної діяльності людини (як, якими прийомами вона досягає поставленої мети, які технології застосовує, які засоби використовує – знання, мисленнєві операції, здібності) [14].

Отже, професіоналом ми схильні вважати людину як спеціаліста, яка оволоділа високим рівнем всіх складових професійної діяльності (знаннями, навичками, вміннями), постійно та свідомо працює над власними особистісними змінами для успішного оволодіння професійними видами діяльності та вносить свій індивідуальний творчий внесок у виконання професії, а також популяризує результати своєї діяльності та працює над приверненням уваги та підняттям престижу своєї професії в суспільстві.

Метою статті є теоретично з'ясувати та емпірично дослідити особливості професійного мислення майбутніх фахівців соціальної сфери, з'ясувати відповідність характеристик мислення студентів спеціальності «Соціальна робота / соціальна педагогіка» та «Соціологія» вимогам їх майбутньої професійної діяльності.

Теоретичний огляд попередніх досліджень психологічних аспектів професійної діяльності показав, що мислення, включене в професійну діяльність досліджував Б. М. Теплов та назвав його практичним [4]. Він визначив ряд особливостей практичного мислення: 1) воно безпосередньо вплетене в практичну діяльність, результати рішень одразу ж підлягають перевірці; 2) складається план операції, котрий відноситься не до символів і знаків, а до реальних об'єктів або процесів; 3) майже завжди має місце жорсткий ліміт часу, який створює неможливість висунування значної кількості гіпотез.

Подальше дослідження мислення в праці здійснив В. М. Пушкін, застосувавши термін «оперативне» (від лат. *opera* – праця), тобто мислення, яке безпосередньо вплетене в трудову діяльність людини, до того ж діяльність, яка складається із *операцій* та виконується *швидко*: «все эти оттенки понятия «оперативный», в той или иной степени относятся к оперативному мышлению» [4].

В.М. Пушкін, Р.Т. Сверчкова досліджували функції мислення в професійній діяльності інженера, диспетчера, наладчика і ін. Вирішення прогностичних завдань в трудовій діяльності досліджував С. М. Архангельський, виділивши певні етапи, кожний з яких потребує значних вольових зусиль, уміння порівнювати, аналізувати, робити умовиводи, передбачати, тобто планування базується на особливостях мислення, його процесах та операціях [4].

Важливим компонентом операційної сфери А. К. Маркова вважає професійне мислення, яке полягає у використанні операцій мислення як засобів здійснення професійної діяльності. Професійний тип (склад) мислення – це переважно застосування прийнятих саме в даній професійній сфері прийомів вирішення проблемних завдань, засобів аналізу професійних ситуацій, прийняття професійних рішень, засобів реалізації змісту праці; професійні завдання нерідко характеризуються неповнотою даних, дефіцитом інформації, адже професійні ситуації швидко змінюються. Оскільки в діяльності людини існує спеціалізація праці, різниця в предметах, засобах праці, постільки виникає необхідність в прийомах осмислення цієї своєрідності видів праці. Розвиток професійного мислення – важлива сторона процесу професіоналізації людини і передумова успішності професійної діяльності.

Професійне мислення є процесом узагальненого і опосередкованого відображення людиною професійної реальності (предмету праці, завдань, умов і результатів праці); шляхи отримання людиною нових знань про різні сторони праці і засобах їх перетворень; прийоми постановки, формулювання і вирішення професійних завдань; етапи прийняття і реалізації рішень в професійній діяльності; прийоми цілепокладання і планування в процесі праці, обрання нових стратегій професійної діяльності [14].

Види мислення, які можуть бути включені в професійну діяльність:

- теоретичне мислення, спрямоване на виявлення узагальнених, абстрактних закономірностей, правил, на системний аналіз елементів даної сфери праці;
- практичне мислення, прямо включене в практику людини, пов'язане з цілісним баченням ситуації в професійній діяльності, прогнозуванням її змін, з постановкою цілей, виробленням планів, проектів, що нерідко розгортається в умовах жорсткого дефіциту часу, інформації, що супроводжується «чуттям» ситуації;
- репродуктивне мислення, що відтворює певні способи, прийоми професійної діяльності за зразком;

- продуктивне, творче мислення, в ході якого ставляться проблеми, виявляються нові стратегії, що забезпечують ефективність праці, протистояння екстремальним ситуаціям;
- наочно-образне мислення, що означає образне уявлення ситуації і змін у ній, які людина хоче отримати в результаті своєї професійної діяльності;
- словесно-логічне мислення передбачає вирішення професійних завдань завдяки використанню понять, логічних і мовних конструкцій, знаків;
- наочно-дієве мислення, при якому вирішення професійних завдань відбувається за допомогою реальної зміни ситуації на основі спостережуваного рухового акту;
- аналітичне, логічне мислення, що включає розгорнуті в часі, розумові операції, представлені в свідомості людини;
- інтуїтивне мислення, яке характеризується швидкістю протікання, відсутністю чітко виражених етапів, мінімальною усвідомленістю [4].

Усі ці види мислення можуть виступати характеристиками професійного мислення. Так, в багатьох видах праці значна роль практичного, наочно-дієвого мислення. В той же час їх своєрідне поєднання залежить від предмету, засобів, умов, результату праці може викликати специфічні види професійного мислення – оперативне, управлінське, педагогічне, клінічне і т. ін. Так, у літературі нерідко застосовуються терміни: технічне або конструкторське мислення інженера; клінічне або медичне мислення лікаря, педагогічне мислення педагога, політичне мислення громадського діяча, управлінське мислення, екологічне мислення, диригентське мислення і ін. Як потрібно ставитися до цих термінів? Безумовно, самі процеси мислення у різних спеціалістів відбувається за одними й тими ж психологічними законами, але є специфіка предмету, засобів, результатів праці, по відношенню до яких відбуваються операції мислення. Але ми не зустрічали поняття мислення *соціального працівника / соціального педагога*. Напевно тому, що сама професія досить молода. Тому з'ясування сутності та особливостей професійного мислення даної категорії спеціалістів є вельми актуальним.

Яким же має бути мислення спеціаліста в сфері соціальної роботи (соціальної педагогіки)?

Звертаючись до професіограми спеціальності *соціального працівника (соціального педагога)*, ми з'ясували, що для професії соціального працівника (соціального педагога) домінуючим способом мислення є координація (синтез). А для професійного виконання роботи соціальному працівнику / соціальному педагогу необхідний достатній розвиток комунікативних, а саме, вербальних здібностей та досконале застосування мовленнєвих конструкцій, а провідним засобом виконання професійної діяльності є практичне застосування знань та умінь. Тому можна говорити про перевагу в професійній діяльності соціального працівника / соціального педагога практичного, наочно-дієвого та словесно-логічного над теоретичним, наочно-образним мисленням.

Для професії *соціолога* домінуючим способом мислення є аналіз. Провідним засобом професійної діяльності є дослідницькі прийоми, теоретичне з'ясування та моделювання законів суспільного розвитку та їх прикладне дослідження. А мислення має переважати теоретичне, абстрактно-логічне, спрямоване на виявлення узагальнених, абстрактних закономірностей, правил, на системний аналіз елементів досліджуваної інформації. Важливим також є достатній розвиток комунікативних здібностей, вміння встановлювати контакти з людьми, розвиток творчого мислення, його гнучкість та динамічність [18; 19].

Формуванню ж професійного мислення, зазвичай, передують професійна спрямованість розуму. Будь-яка професійна діяльність починається з наявності готовності до професійної діяльності. Отже, не менш важливим є високий рівень професійної спрямованості у виконанні різних видів діяльності, у тому числі в соціальній сфері.

В умовах навчально-професійної діяльності студентів очевидним є зв'язок ставлення до професії в цілому із ставленням до навчальної діяльності, що зумовлює мотивацію навчальної діяльності студентів – майбутніх фахівців в певній сфері.

Для емпіричної перевірки особливостей професійного мислення майбутніх фахівців соціальної сфери ми провели дослідження, у якому взяли участь студенти Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара за спеціальністю «Соціальна робота» (22 студента 3 курсу), «Соціологія» (26 осіб 2 курсу). Контрольну групу склали студенти Національної металургійної академії України за спеціальністю «Комп'ютерні системи та автоматизація виробництва» (27 осіб 2 курсу). Тобто в цілому в дослідженні взяли участь 48 студентів-майбутніх фахівців соціальної сфери та 27 студентів іншої професійної групи. Вік досліджуваних склав 18–19 років.

У дослідженні ми використали такі методики:

- методика «Тип мислення» [15];

- опитувальник «Стиль мислення» (російськомовна версія опитувальника InQ, розробленого Р. Бремсоном, А Харрісоном і ін., адаптована А.А. Алексєєвим) [6];
- опитувальник професійної спрямованості студентів Т.Д. Дубовицької [5];
- методика діагностики навчальної мотивації студентів А.А. Реана, В.А. Якуніна, адаптована Н.Ц. Бадмаєвою [12; 16].

Отже, крім дослідження відповідності стилю та типу мислення студентів – майбутніх фахівців соціальної сфери особливостям їх професійної діяльності, ми з'ясували їх рівень професійної спрямованості та мотивацію навчальної діяльності.

Результати дослідження рівня професійної спрямованості та мотивації навчальної діяльності досліджуваних груп студентів представлені в таблиці 1.

Аналізуючи отримані результати бачимо, що в цілому професійна спрямованість досліджуваних студентів всіх спеціальностей має середній рівень, до того ж, найвищий показник рівня професійної спрямованості (X ср. = 12,1) виявився студентів соціальної роботи (соціальної педагогіки), дещо нижчим є показник рівня професійної спрямованості студентів спеціальності комп'ютерних систем і автоматизації виробництва (X ср. = 9,6) і ще нижчий показник професійної спрямованості виявився у студентів-соціологів (X ср. = 8,6).

Показники рівня навчальної мотивації в цілому мають середній та дещо вищий за середній рівень прояву, найвищий рівень виявився у студентів соціальної роботи (соціальної педагогіки). А за ступенем зниження значущості мотиви розподілилися таким чином: комунікативні (X ср. = 3,8), професійні (X ср. = 3,8), соціальні (X ср. = 3,5), навчально-пізнавальні (X ср. = 3,4 балів), престижу (X ср. = 2,9), уникання (X ср. = 2,3).

Дещо нижчими є показники навчальної мотивації у студентів-соціологів, а за ступенем значущості – найвищими за рівнем є соціальні мотиви (X ср. = 3,8), потім комунікативні (X ср. = 3,6), професійні (X ср. = 3,5), навчально-пізнавальні (X ср. = 3,3), престижу (X ср. = 2,6) і уникання (X ср. = 2,3).

Найнижчими показниками, до того ж нижчими за середні, є показники рівня навчальної мотивації у студентів за спеціальністю «Комп'ютерні системи та автоматизація виробництва». Цікавим є те, що в них найвищими є показники професійної мотивації (X ср. = 3,8) порівняно із іншими мотивами, серед яких за зниженням рівня значущості – навчально-пізнавальні (X ср. = 2,9), мотиви престижу (X ср. = 2,8), соціальні (X ср. = 2,7), аж потім комунікативні мотиви (X ср. = 2,2) і мотиви уникання (X ср. = 2,1).

Таблиця 1 – Показники рівня професійної спрямованості та мотивації навчальної діяльності студентської молоді

Спеціальності	Професійна спрямованість		Мотивація навчальної діяльності					
	Бали	Рівень	Комунікативні	Уникання	Престижу	Професійні	Навчально-пізнавальні	Соціальні
Соціальна робота (соціальна педагогіка) (22 особи)	12,1	середній	3,8	2,3	2,9	3,8	3,4	3,5
Соціологія (28 осіб)	8,9	середній	3,6	2,3	2,6	3,5	3,3	3,8
Комп'ютерні системи та автоматизація виробництва (27 осіб)	9,6	середній	2,2	2,1	2,8	3,7	2,9	2,7

Отже, цікавим виявилось те, що для студентів-майбутніх фахівців соціальної сфери переважними виявилися комунікативні, професійні, соціальні мотиви і потім навчально-пізнавальні (для студентів соціальної роботи / соціальної педагогіки). Для студентів-соціологів за рівнем зниження значущості виявилися мотиви – соціальні, комунікативні, професійні і потім навчально-пізнавальні. А для студентів за спеціальністю «Комп'ютерні системи» – найбільш значущими виявилися професійні мотиви, значно нижчими, але приблизно рівними за значущістю – мотиви престижу, навчально-пізнавальні і соціальні, і значно нижчими за рівнем виявилися мотиви комунікативні та уникання. Напевно, такі результати можна вважати цікавими і показовими для змісту та розподілу значущості мотивів навчальної мотивації студентів, які виявилися в студентів різного профілю і, на наш погляд, відповідають їх професійній спрямованості.

Результати дослідження стилю мислення груп студентів, які взяли участь у дослідженні, представлені в таблиці 2.

Таблиця 2 – Показники стилю мислення студентської молоді

Спеціальності	Стиль мислення				
	Синтезатор	Ідеаліст	Прагматик	Аналітик	Реаліст
Соціальна робота (соціальна педагогіка) (22 особи)	56,8	54,3	56,2	50,9	52,1
Соціологія (28 осіб)	57,2	52,1	55,6	51,2	52,6
Комп'ютерні системи та автоматизація виробництва (27 осіб)	60,3	53,9	52,9	51,3	51,6

Аналізуючи результати дослідження стилю мислення студентів досліджуваних груп, можемо говорити, що у всіх досліджуваних груп студентів переважним є аналітичний стиль мислення (перевага стилів мислення розглядається від найменшого до найвищого показника). Прояв інших стилів мислення виявив деякі відмінності у студентів різних спеціальностей. А саме для студентів соціальної роботи (соціальної педагогіки) та комп'ютерних систем і автоматизації виробництва наступним за рівнем значущості та, відповідно, рівнем прояву є реалістичний стиль. А для студентів-соціологів наступним за рівнем значущості та рівнем прояву є ідеалістичний стиль і лише потім – реалістичний, прагматичний, і найменший за рівнем значущості та рівнем прояву для студентів всіх спеціальностей має синтетичний стиль мислення.

Результати дослідження типу мислення груп студентів, які взяли участь у дослідженні, представлені в таблиці 3.

Таблиця 3 – Показники типу мислення студентської молоді

Спеціальності	Тип мислення				
	Предметно-дієве	Абстрактно-символічне	Словесно-логічне	Наочно-образне	Креативне
Соціальна робота (соціальна педагогіка) (22 особи)	5,1	2,0	5,5	6,4	4,8
Соціологія (28 осіб)	4,9	2,0	5,3	6,4	5,2
Комп'ютерні системи та автоматизація виробництва (27 осіб)	5,6	3,3	4,6	5,8	5,4

Аналізуючи отримані результати типу мислення, бачимо, що в студентів соціальної роботи переважають наочно-образний, словесно-логічний, предметно-дієвий типи мислення. У студентів-соціологів переважають наочно-образний, потім словесно-логічний, креативний типи мислення, потім предметно-дієвий і абстрактно-символічний.

У студентів спеціальності «Комп'ютерні системи і автоматизація виробництва» переважними є наочно-образний, предметно-дієвий, креативний типи мислення, дещо меншими за значущістю є словесно-логічний і абстрактно-символічний типи мислення.

Теоретичний аналіз досліджуваної проблеми показав, що для успішного виконання професійної діяльності людина повинна володіти рядом психологічних якостей, необхідних для даної професії. Професійно важливі якості (ПВЯ) – це якості людини, які впливають на ефективність її професійної праці за основними характеристиками (професіоналізм, продуктивність, результативність, надійність і ін.). Як професійно важливі якості можуть виступати психічні процеси (мисленнєві, сенсорні, мовні, мнестичні), психічні стани, а також спрямованість особистості: мотиви, ставлення (до праці, до інших людей).

У результаті проведеного емпіричного дослідження та обробки отриманих результатів, ми з'ясували, що спрямованість професійної діяльності та навчальної мотивації у студентів – майбутніх спеціалістів соціальної сфери в цілому має середній рівень, але у студентів за спеціальністю «Соціальна робота» показники є найвищими порівняно із студентами-соціологами і студентами за спеціальністю «комп'ютерні системи та автоматизація виробництва». Найнижчими є показники професійної спрямованості й навчальної мотивації в студентів за спеціальністю «комп'ютерні системи і автоматизація виробництва».

Що стосується типу мислення, то найбільше тип мислення відповідає професійному у студентів соціальної роботи (соціальної педагогіки), оскільки у даної групи студентів виявилось таке сполучення типів мислення як наочно-образного, словесно-логічного і практично-дієвого, що є більш-менш

оптимальним поєднанням типів мислення та їх прояву для професійного виконання завдань їх майбутньої професії.

У студентів-соціологів сполучення типів мислення також, на наш погляд, виявився достатньо оптимальним – наочно-образний, словесно-логічний та креативний.

У студентів комп'ютерних систем сполучення їх типів мислення є таким – наочно-образний, практично-дієвий і креативний. Таке поєднання типів мислення майбутніх спеціалістів в галузі комп'ютерних систем та автоматизації виробництва також, на наш погляд, є прийнятним для успішного виконання ними їх майбутньої професійної діяльності.

Отже, незважаючи на те, що студенти не завжди вступають до вишу на спеціальності, які б були для них бажаними і відповідали їх особистісним характеристикам, все ж таки у переважної кількості студентів психологічні передумови та вірогідність успішного виконання ними їх майбутньої професійної діяльності є достатніми.

Хотілося б наголосити, що професійно важливі якості, безумовно, є важливою передумовою професійної діяльності але, з іншого боку, вони самі удосконалюються, шліфуються в ході включення людини до певної діяльності та її виконання, будучи її новоутворенням, оскільки людина в ході праці змінює і саму себе. Більш того, важливо враховувати, що роль професійно важливих ознак різна по мірі переходу від рівня непридатності до професії до рівня майстерності в цій професії.

Розвиток професійного мислення є важливою стороною процесу професіоналізації людини і передумовою успішності професійної діяльності. Вдосконалення професійного мислення в процесі виконання професійної діяльності також відбувається і може полягати, з одного боку, в його специфікації, набуття певної професійної спрямованості, а з іншого, у виході в ширший життєвий контекст з професії та загальному зростанні його цілісності, гнучкості та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания. Избранные психологические труды / Б. Г. Ананьев. – М. : Просвещение, 1980. – 230 с.
2. Вопросы психологии труда и эргономики / [под ред. В.Д. Шадрикова и др.]. – Ярославль : Изд-во ЯГУ, 1976. – 265 с.
3. Гаврилов В.Е. Составление и использование психологических характеристик профессий в целях профориентации / В. Е. Гаврилов. – Л. : Медицина, 1988. – 163 с.
4. Дмитриева М. А. Психология труда и инженерная психология / Дмитриева М. А., Крылов А.А., Нафтульев А.И. – М. : Просвещение, 1974. – 324 с.
5. Дубовицкая Т.Д. Диагностика уровня профессиональной направленности студентов / Т. Д. Дубовицкая // Психологическая наука и образование. – 2004. – № 2. – С. 82–85.
6. Егоров Е.И. Личность учителя: теория и практика / Е. И. Егоров. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – С. 159–170.
7. Инженерная психология / [под ред. Г. К. Середы]. – К. : Вища школа, 1976. – 308 с.
8. Климов Е.А. Введение в психологию труда: учеб. для вузов / Е. А. Климов. – М. : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1988. – 350 с.
9. Климов Е.А. Пути в профессионализм (психологический взгляд) / Е. А. Климов. – М. : Издательский центр «Академия», 2003. – 232 с.
10. Клищевская М.В. Профессионально важные качества как необходимые и достаточные условия прогнозирования успешности деятельности / М. В. Клищевская, Г. Н. Солнцева // Вестник МГУ. – Сер.14.– 1999.– № 4. – С. 56–69.
11. Копылова Н.В. К вопросу о становлении личностно-профессиональных качеств будущего специалиста / Н. В. Копылова // Мир психологии. – 2005.– № 1. – С. 74–95.
12. Кореляков Ю.А. Средства экспресс-диагностики направленности личности в структуре определения уровня ее профессионального развития / Ю. А. Кореляков // Журнал прикладной психологии. – 2000. – № 5. – С. 43–56.
13. Крылов А.А. Инженерная психология как наука / А. А. Крылов // Психологический журнал. – 1980. – № 2. – С. 35–46.
14. Маркова А.К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Профиздат, 1996. – 253 с.

15. Методика «Тип мышления» / Г. В. Резапкина Отбор в профильные классы. – М. : Генезис, 2005. – С. 24–30.
16. Мильман В. Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности / В. Э. Мильман // Вопросы психологии. – 1987. – № 5. – С. 53–62.
17. Психология труда / [под ред. К.К. Платонова]. – М. : Профиздат, 1979. – 216 с.
18. Романова Е.С. Психологические основы профессиографии / Е. С. Романова, Г. А. Суворова. – М. : МПГУ им. В.И.Ленина, 1990. – 231 с.
19. Романова Е.С. 99 популярных профессий. Психологический анализ и профессиограммы / Е. С. Романова. – СПб. : Питер, 2003. – 464 с.

УДК 378.1.147

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Макарова Т.М., к. філол. н.

Криворізька філія ПВНЗ «Європейський університет»

У статті обґрунтовується актуальність використання інтерактивних технологій та методів у процесі підготовки студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів і доводиться доцільність їх застосування під час розвитку мовно-комунікативних навичок.

Ключові слова: інтерактивні технології, інтерактивні методи, операціональні та продуктивні методи навчання.

Макарова Т.М. ВНЕДРЕНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ ВО ВРЕМЯ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНЫХ НАВЫКОВ СТУДЕНТОВ ЭКОНОМИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ / Криворожский филиал ЧВУЗ «Европейский университет», Украина

В статье обосновывается актуальность использования интерактивных технологий и методов в процессе подготовки студентов экономических специальностей высших учебных заведений и доказываются целесообразность внедрения во время развития языково-коммуникативных навыков.

Ключевые слова: интерактивные технологии, интерактивные методы, операциональные и продуктивные методы обучения.

Makarova T.M. INTRODUCTION OF INTERACTIVE TECHNOLOGY AND METHODS TO DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS OF STUDENTS OF ECONOMIC SPECIALTIES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS / Krivoy Rog branch CHVUZ "European University", Ukraine

The article explains the relevance of the use of interactive technologies and techniques in the preparation of students of economics and prove the feasibility of their implementation during the development of language and communicative skills of students of economics.

Key words: interactive technology, interactive methods, operation and productive teaching methods.

У контексті сучасних освітньо-культурних змін, досить актуально обговорюються шляхи розвитку навчально-виховного процесу, його можливості відповідно до завдань Болонського процесу та створення єдиного простору вищої освіти. Розроблені проекти та програми своєю метою вбачають не тільки створення умов, які б забезпечили якість підготовки майбутнього професіонала своєї справи, але й виховали в ньому (або ж не втратили остаточно) загальнолюдські якості, норми та принципи поведінки, щоб до того ж таки професіоналізму додалися ще й практичні навички та конкурентність на ринку праці. Педагоги прагнуть апробувати різні інноваційні технології, враховуючи сучасні інформаційні можливості та поступово сходяться на тому, що саме інтерактивне навчання в недалекому майбутньому повинне стати тим визначальним важелем, котрий забезпечить поступовий перехід від традиційної методики до активної взаємодії студента і викладача, однак не шляхом цілковитого заперечення вироблених та апробованих роками знань, а в процесі їх розумного і логічного поєднання та модернізації.

Про те, що окреслена проблема на порі, свідчать і дослідження теоретиків та практиків вищого та середнього освітніх рівнів.